
KUR'ÂN'DA DAĞ VE DEPREM MÜNASEBETİ

RELATIONSHIP BETWEEN MOUNTAIN AND EARTHQUAKE IN THE QUR'AN

Mahir AYLUÇTARHAN

İğdır Üniversitesi
mahirtarhan1984@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7862-3713

Atıf Gösterme: AYLUÇTARHAN, Mahir, “Kur’ân’da Dağ ve Deprem Münasebeti” *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)*, Temmuz 2025 (16), s. 47-68.

Geliş Tarihi:

15 Mayıs 2025

Kabul Tarihi:

17 Haziran 2025

©2025 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Özet: Bu çalışma, Kur’ân’da geçen dağ ve deprem kavramları arasındaki anlam ve fiziksel münasebetini incelemektedir. Kur’ân’da deprem genellikle “zelzele”, “racfe”, “racce” ve “meyd” gibi kelimelerle; dağ ise “cebel” ve “ravâsi” terimleriyle ifade edilmektedir. Dağlar, Kur’ân’da yeryüzünün dengesini sağlamak üzere yerleştirilmiş sabit unsurlar olarak betimlenirken, depremler daha çok kıyamet, ilahi uyarı ve azap gibi durumlarla ilişkilendirilmektedir. Çalışmada, bu iki kavramın geçtiği ayetler tespit edilerek klasik tefsir kaynakları ve bilimsel veriler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır. Depremler Kur’ân’da ilk yaratılış, geçmiş kavimlerin helakı ve kıyamet sahneleri olmak üzere üç temel zaman bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca bazı ayetlerde şimdiki zamana yönelik ifadelerin de yer aldığı görülmektedir. Bu zaman dilimlerinde, depremle birlikte anılan dağların, sabitleyicilik-dengeleyicilik, sağlamlık ve fanilik yönlerine temas edilmiştir. Kur’ân’da dağların depremleri engellediğine dair doğrudan bir ifade bulunmamakla birlikte, dağlar istikrar, denge ve sağlamlığın; depremler ise değişim, sarsıntı ve geçiciliğin sembolü olarak sunulmuştur. Çalışmanın amacı, Kur’ân’ın bilimsel verilerle çelişmediğini göstermek ve ona bilimsel veriler bağlamında yöneltilen eleştirilere cevap vermektir.

Anahtar Kelimeler: *Kur’ân, Tefsir, Dağ, Deprem, Kıyamet.*

Abstract: This study examines the meaning and physical relationship between the concepts of mountain and earthquake in the Quran. In the Quran, earthquake is generally expressed with words such as “zelzele”, “rajfe”, “rajce” and “meyd”; mountain is expressed with the terms “cebel” and “ravâsi”. While mountains are described in the Quran as fixed elements placed to ensure the balance of the earth, earthquakes are more often associated with situations such as the apocalypse, divine warning and punishment. In this study, the verses in which these two concepts are used were determined and their evaluations were made in the light of classical tafsir sources and scientific data. Earthquakes are discussed in the context of three basic tenses in the Quran: the first creation, the destruction of past nations and the apocalypse scenes. It is also seen that some verses include expressions regarding the present tense. During these periods, the stabilizing, stabilizing, solidity and transience aspects of mountains mentioned together with earthquakes were touched upon. Although there is no direct statement in the Quran that mountains prevent earthquakes, mountains are presented as symbols of stability, balance and solidity, and earthquakes as symbols of change, shaking and transience. The aim of the study is to show that the Quran does not contradict scientific data and to respond to criticisms directed at it in the context of scientific data.

Keywords: *Quran, Commentary, Mountain, Earthquake, Doomsday.*

GİRİŞ

Yer kökenli¹ ve doğrudan yerkürenin fiziki yapısıyla ilişkili olan depremler, yerküre üzerinde en fazla yıkıcı etkiye sahip doğal afetlerden biri olarak kabul edilmektedir. Deprem, “yer kabuğunda biriken gerilimin, fay hatları boyunca ani bir biçimde boşalması sonucu vuku

¹ Cemalettin Şahin, *Coğrafyaya Giriş* (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003), 74.

bulan yer değiştirme hareketlerinin oluşturduğu karmaşık ve elastik dalga hareketleri” şeklinde tanımlanmaktadır.² Bu yönüyle depremler, yeryüzünde çok ciddi fiziksel ve toplumsal yıkımlara sebep olmaktadır. Ani bir şekilde gerçekleşmeleri ve önlenemez özellikleriyle depremler, çoğu zaman büyük oranlarda can ve mal kayıplarına sebep olarak yalnızca fiziki çevrede değil, aynı zamanda sosyoekonomik yapı, yerleşim düzeni ve toplumsal psikoloji üzerinde de derin ve uzun vadeli tesirler meydana getirmektedir.³

Depremler, oluşum sebeplerine bağlı olarak tektonik, volkanik ve çöküntü depremleri şeklinde üç kategoriye ayrılmaktadır. Dünya genelindeki depremlerin yaklaşık %90’ı tektonik kökenlidir. Bu depremler, levha sınırlarında meydana gelen gerilme, sıkışma veya sürtünme hareketlerinin sonucu olarak ortaya çıkan enerjinin aniden boşalmasıyla oluşur. Bu sarsıntıların en yaygın görüldüğü yerler levhaların birbirinden uzaklaştığı, birbirinin altına daldığı veya yatay yönde hareket ettiği sınır bölgeleridir.⁴ Volkanik depremler, volkanların püskürmesi sonucu meydana gelirken, üçüncü bir deprem türü olan çöküntü depremleri ise, yer altındaki boşlukların (örneğin mağaraların) tavanlarının çökmesiyle gerçekleşir. Bu iki deprem çeşidi de genellikle lokal düzeyde etkili olup düşük şiddette meydana gelmektedir.⁵

Öte yandan, yer şekilleri arasında önemli bir yere sahip olan dağlar, jeomorfolojik yapıları, oluşum süreçleri ve afetlerle olan ilişkileri bakımından dikkat çekmektedir. Sözlüklerde “yer kabuğunun çevresine göre belirgin yükseltiye sahip kara parçaları” olarak tanımlanmakta,⁶ bilimsel kaynaklarda ise “dik yamaçlı, kısa mesafelerde büyük yükselti farklarının görüldüğü, dar ve derin vadilerle yarılmış yüzey şekilleri”⁷ olarak ifade edilmektedir. Yeryüzünün en bariz şekillerinden biri olan bu yapılar, eski kaynaklarda “asl-ı avarız” olarak geçmektedir.⁸

Çalışma konumuz olan “Kur’ân’da Dağ ve Deprem Münasebetine” dair, özellikle ölkemizde müstakil bir akademik çalışma bulunmamakla birlikte, klasik ve modern tefsir kaynaklarında âlimlerin konuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmamız Kur’ân’da

² Nuh Arslantaş, “zelzele”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/227-231.

³ Cemalettin şahin-şengün Sipahioğlu, *Doğal Afetler ve Türkiye*, (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003), 26.

⁴ şahin, Coğrafyaya Giriş, 75.

⁵ Yavuz Unat, “zelzele”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/ 231-233.

⁶ Sami Öngör, *Coğrafya Sözlüğü*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1961), “dağ”, 191.

⁷ Hayati Doğanay, *Coğrafya’ya Giriş* (Konya: Çizgi Kitapevi, 2000), 402; Mustafa Yıldız Hořęören, *Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I*, (İstanbul: Çantay Kitapevi, 2023), 6; Reşat İzbirak, *Coğrafya Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Doğuş Matbaacılık, 1964), “dağ”, 79; Emrullah Güney, *Jeomorfoloji*, (Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık, 2004), 15.

⁸ Güney, *Jeomorfoloji*, 15.

deprem anlamında geçen “zelzele, racfe, racce, meyd”; dağ anlamında geçen “cebel/cibâl, ravâsî” lafızları ile sınırlıdır. Böylece bu lafızlar üzerinden Kur’ân’da dağ ve deprem arasındaki münasebetin boyutu, tefsir kaynakları ve bilimsel veriler ışığında araştırılmıştır.

1. Kur’ân’da Deprem Kavramı

Yüce kitabımızda deprem, “zelzele” “زُلْزَلٌ”, “racfe” “رَجْفَةٌ” ve “racce” “رَجٌّ” ve “meyd” “مَيْدٌ” gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Ayrıca bazı yerlerde “sayha” “صَيْحَةٌ” ve “sâika” “صَاعِقَةٌ” kelimeleri de depremle yakın ilişki içerisinde kullanılmıştır.

Kur’ân’da depremi ifade etmek için kullanılan kelimelerin birincisi “زُلْزَلٌ” kökünden gelen⁹ ve lügatte, “bir şeyi hareket ettirmek, vurmak, şiddetle sarsmak” gibi manaları olan “زُلْزَلٌ” fiilidir. Bu fiil, Kur’ân’da beş medeni ayette, toplamda altı kez sarsıntı manasında kullanılırken,¹⁰ bunların üçünde yeryüzünün kıyamet sebebiyle fiziksel olarak sarsılmasını;¹¹ diğer üçünde ise insanın manevi olarak sarsılmasını ifade etmektedir.¹²

Kur’ân’da depremi ifade etmek için kullanılan ikinci kelime, “رَجْفٌ” kökünden türetilen ve lügat manası “şiddetli sarsıntı” olan “رَجْفَةٌ” fiilidir.¹³ Ayrıca “رَجْفَةٌ” fiilinin “sesli sarsıntı”,¹⁴ “devenin yükünün altında titremesi, rüzgârın ağacı sallaması” gibi manaları da ifade ettiği bildirilmiştir.¹⁵ “رَجْفَةٌ” Kur’ân’da dört ayrı formda, toplamda sekiz kez sarsıntı manasında geçmektedir. Bu sekiz yerin dördünde geçmiş ümmetlerden bazılarının helak edildiği yer sarsıntısı,¹⁶ üç yerde kıyamet sarsıntısı¹⁷ ve bir yerde ise fiilen veya sözlü kargaşa çıkararak toplumu sarsmak¹⁸ manasında kullanılmıştır. Bununla beraber “رَجْفٌ” kökünün geçtiği ayetlerin hepsi mekki ayetlerdir.¹⁹

Bu iki kelime özelinde bir değerlendirme yapıldığında, Kur’ân’da “زُلْزَلٌ” fiiliyle ifade edilen depremin yeryüzünün tamamında meydana geleceği ve etki sahasının çok geniş olacağı;

⁹ Rağıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, çev. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), “zll”, 461.

¹⁰ Muhammed Fuâd Abdülbaki, *el-Mu’cem ’ul-Müfhehras li Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm* (Kahire-Beyrut: y.y., 1364/1945), “zll”, 332.

¹¹ *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, çev. Hayrettin Karaman vd. (İstanbul: DİB yayınları, 2017), el-Hâc 22/1; ez-Zilzâl 99/1.

¹² el-Bakara 2/214; el-Ahzâb 33/11.

¹³ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “rcf”, 416.

¹⁴ Arslantaş, “zelzele”, XLIV/227-231.

¹⁵ Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtîhu’l-Ğayb*, çev. Suat Yıldırım vd. (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), X/491.

¹⁶ el-A’râf 7/78, 91, 155; el-Ankebût 29/37.

¹⁷ el-Müzzemmil 73/14; en-Naziât 79/6.

¹⁸ el-Ahzâb 33/60.

¹⁹ Abdülbaki, *el-Mu’cem ’ul-Müfhehras*, “rcf”, 302.

“رَجْفَةً” fiiliyle ifade edilen depremin ise şiddetinin çok fazla olacağı anlaşılmaktadır. Netice olarak, her ikisi de yeryüzünde çok büyük hasarlara sebep olacak türden depremlerdir.²⁰

Kur’ân’da depremi ifade etmek için kullanılan üçüncü kelime “رَجَّ” fiilidir. Fiil lügatte, “bir şeyi sallayıp rahatsız etmek, şiddetli sarsıntı, titremek, çalkalamak” gibi manalara gelmektedir. “زُلْزُل” ile aynı manaya geldiği de ifade edilen²¹ “رَجَّ” fiili, Kur’ân’da mekki bir ayette iki defa geçmekte ve geçtiği bu ayette kıyamet sarsıntısını ifade etmektedir.²²

Kur’ân’da depremi ifade etmek için kullanılan dördüncü kelime ise, lügatte “yer gibi şeylerin sarsılması,²³ hareket etmek, sağa sola yalpalamak” gibi manaları olan “مِيدَ” fiilidir.²⁴ Kur’ân’da dağların yaratılma sebepleri ve yeryüzündeki işlevleri bağlamlarında zikredilen fiil, “تَمِيدَ” formunda sadece üç ayette geçmektedir.²⁵ Nitekim ifade, ayet-i kerimelerin ikisinde “أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ”, bir tanesinde ise “أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ” şeklindedir.

Özetle, Kur’ân’da ifade ettikleri manaya göre bir sınıflandırmaya tabi tutulduklarında “زُلْزُل”, “رَجْفَةً” ve “رَجَّ” fiilleri çoğunlukla kıyamet sahneleri²⁶ ve tecziye aracı²⁷ bağlamında kullanılmışken; buna karşılık, “مِيدَ” fiili ise geçtiği üç yerde de ilk yaratılış bağlamında kullanılmıştır.

Kur’ân’da, deprem manasına gelen bu dört kelimenin yanı sıra deprem anında işitilen korkunç sesi hatırlatan “صَيْحَةً” ve “صَاعِقَةً” kelimeleri de²⁸ geçmektedir. Lügatte, “sesi yükseltme, çığlık, korkunç ses, gök gürültüsü, yıldırım” gibi manalar taşıyan²⁹ “صَيْحَةً” kelimesinin, ayrıca “Cebrail’in (a.s.) korkunç çığlığı” ve “İsrafil’in (a.s.) sûra ilk üflemesi” gibi manalara da geldiği³⁰ ve bütün azap çeşitlerini kapsadığı belirtilmiştir.³¹

“صَيْحَ” kökünden türetilen kelime Kur’ân’da tek formda, toplamda on üç kez geçmektedir. Bu on üç yerin sekizinde geçmiş ümmetlerden bazılarının helak edilmesine sebep olan “dehşet

²⁰ Halil İbrahim Aydın, “Kur’ân’da Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Olarak Zikredilen Bazı Kavramların Bağlamsal Açından Değerlendirilmesi”, *Artuklu Akademi* 11/1 (Haziran 2024), 153-171.

²¹ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “zll”, 413.

²² Abdalbaki, *el-Mu’cem’ul-Müfhehras*, “rcc”, 300.

²³ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “myd”, 1021.

²⁴ er-Râzi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XIV/184.

²⁵ Abdalbaki, *el-Mu’cemu’l-Müfhehras*, “myd”, 684.

²⁶ Bkz: el-Hac 22/1; el-Hûd 11/67, 94; el-Yâsîn 36/49, 53; el-Müzzemmil 73/14; en-Naziât 79/6; ez-Zilzâl 99/1.

²⁷ el-A’râf 7/78, 91; el-Hûd 11/67, 94; el-Hicr 115/83.

²⁸ er-Râzi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, X/493.

²⁹ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “syh”, 605.

³⁰ er-Râzi, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XVIII/21; Mükatil b. Süleyman, *el-Eşbâb ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim: Kur’ân Terimleri Sözlüğü*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2004), 254-55.

³¹ Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mâturidî es-Semerkandi, *Te’vilâtu’l Kur’ân*, çev. Bekir Toplaoglu -Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), VII/223.

verici korkunç ses”,³² dördünde “kıyametin dehşet veren öldürücü sesi”³³ ve bir yerde ise “münafıkların duyduğu ve aleyhinde zannettiği herhangi bir ses”³⁴ manalarında kullanılmaktadır.³⁵

“صَاعِقَةٌ” ise “صَقَّ” kökünden gelmekte ve gökyüzündeki semavî cisimlerle alakalı kullanılmaktadır. Kur’ân’da “ölüm,”³⁶ azap³⁷ ve ateş³⁸” manalarında farklı formlarda toplamda on kez geçmektedir.³⁹ İsfahânî (ö. 502/1108) bu üç ifadenin gökten gelen şiddetli ses olan yıldırımın bileşenleri olduğunu düşünmektedir. Zira bu üç alamet “yıldırım” neticesinde ortaya çıkmaktadır.⁴⁰

1.1. Kur’ân’da Geçen Deprem Çeşitleri

1.1.1. Kıyamet Depremi

Yüce kitabımızda “زُلْزَلٌ”, “رُجْفَةٌ” ve “رَجٌّ” fiillerinin geçtiği bazı yerlerde kıyamet günü yeryüzünün çok şiddetli sarsılacağı haber verilmiştir. Nitekim “زُلْزَلٌ” fiilinin geçtiği ayet-i kerimelerin birinde bu hakikat açıklanarak insanlar şöyle uyarılmaktadır;

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زُلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾⁴¹

Ayette bahsi geçen bu depremin alışagelmiş depremlere benzemediği aşîkârdır. Ayetin siyakında geçen; ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ﴾ ayeti kıyamet sarsıntısının tesiriyle emzikli kadınların çocuklarını emzirmeyi unutacağı, hamile kadınların düşük yapacağı ve insanların sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi davranacakları ifadeleri, bu sarsıntısının ne kadar şiddetli olacağını daha da anlaşılır hale getirmektedir.⁴² Nitekim bu büyük sarsıntı esnasında yeryüzünün misalinin, “tıpkı fırtınalı bir denizde dalgaların sarstığı ve salladığı gemi veya rüzgârın sağa sola salladığı tavanda asılı olan kandil” gibi olacağı ifade edilmektedir.⁴³ Zira kıyamet günü yaşanacak olan bu deprem, o vakte kadar meydana gelmiş depremlerle şiddet, kapsam veya süre bakımından

³² Bkz: el-Hûd 11/67, 94; el-Hicr 15/73, 83; el-Mü’minûn 23/41; el-Ankebût, 40; el-Yâsîn 36/29; el-Kamer 54/31.

³³ el-Yâsîn 36/49, 53; el-Sâd 38/15, el-Kâf 50/42.

³⁴ el-Münâfikûn 63/4.

³⁵ Abdalbaki, *el-Mu’cem’ul-Müfhehras*, “sa’k”, 417.

³⁶ el-A’râf 7/143; ez-Zümer 39/68.

³⁷ el-Fussilet 41/13, 17.

³⁸ er-Ra’d 13/13.

³⁹ Abdalbaki, *el-Mu’cem’ul-Müfhehras*, “sa’k”, 417.

⁴⁰ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “sa’k”, 591.

⁴¹ el-Hâc 22/1.

⁴² el-Hâc 22/2.

⁴³ Ebu’l Fida İsmail İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân’il- Azîm*, çev: Abdulvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2010), VI/380.

kıyaslanmayacak derecede büyük bir depremdir. Bu itibarla kıyamet depremi; emzikli kadına çocuğunu emzirtmeyi unutturan, yaşattığı şok sebebiyle hamilenin çocuğunu düşürten ve insanların aklını başından alan ürkütücü bir tabloyu ortaya koymaktadır.⁴⁴

Kur’ân’da başka bir yerde ise, böyle bir tabloyla karşılaşan insanoğlunun, korku ve şaşkınlığını gizleyemediği ve yeryüzünde olan biteni anlamaya çalıştığı haber verilmektedir. Nitekim bu husus, ilgili ayetlerde şöyle ifade buyrulmaktadır:

﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا، وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا، إِذَا رُزِقَتِ الْأَرْضُ رِزْقًا﴾⁴⁵

Ayetlerde geçen kıyametin dehşetli sarsıntısı için tefsirlerde, “yeryüzünün uzun süre sarsılıp ve sallanması, yerin sabitleyicisi olan dağları yerlerinden sökülüp vadilerin üzerine atmak suretiyle tümsekleri ve çukurları dolduracağı ve bu halinin her tarafı dümdüz edinceye kadar devam edeceği” şeklinde yorumlanmaktadır. Başka bir yorumda ise “yeryüzünün çok fazla sallanma sebebiyle hâlihazırdaki hal ve niteliklerini yitirip başka bir hale döneceği” bildirilmektedir.⁴⁶

Kur’ân’da “رَجْفَةً” fiilinin yer aldığı bir tasvirde ise, kıyamet sarsıntısı sebebiyle insanın korkudan yüreğinin ağzına geleceği ve korkusunun gözlerinden okunacağı haber verilmiştir. Nitekim konuyla alakalı ayet-i kerimelerde şöyle buyrulmaktadır:

﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّجَافَةُ، تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ، قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ، أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ﴾⁴⁷

Verilen bu örnekler, kıyamet sarsıntısının insan üzerinde derin korku ve endişeye sebep olacağını göstermektedir. Zira kıyamet sarsıntısı öyle korkunç bir hadisedir ki, yeryüzünün en sağlam yapıları olan dağlar bile sarsılacak, akabinde yerlerinden sökülüp kum yığını haline getirilecektir.⁴⁸ Nitekim kıyamet günü vuku bulacak bu manzara, “رَجَّ” fiilinin geçtiği ayet-i kerimede şöyle ifade buyrulmaktadır:

﴿وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا، إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا﴾⁴⁹

Dolayısıyla ayetlerde ifade buyrulduğu gibi, şiddeti ve büyüklüğüyle dağlar gibi devasa cansız varlıkları bile yerle bir edecek ve onları çerçöp haline getirecek son derece korkunç ve şiddetli bir deprem yaşanacaktır. Ayrıca Kur’ân’da, o gün yaşanacakların sadece bir yer sarsıntısından ibaret olmadığı, aynı zamanda semavî ve arzî bütün afetlerin birlikte vuku

⁴⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri* (Ankara: DİB Yayınları, 2007), III/711.

⁴⁵ ez-Zilzâl 99/1-3.

⁴⁶ el-Mâturîdî, *Te’vilâtu’l Kur’ân*, XVII/315-316.

⁴⁷ en-Naziât 79/6-9.

⁴⁸ el-Müzzemmil 73/14.

⁴⁹ el-Vâkıa 56/4-5.

bulacağı korkunç sahnelerle ifade edilmektedir.⁵⁰ Bu sebeple kıyamet depremini, dünya üzerinde hâlihazırda meydana gelen depremlerle kıyaslamak mümkün değildir.⁵¹

1.1.2. Tecziye (Geçmiş Ümmetlerin Helakı) Depremi

Kur'ân'da deprem manasına gelen mezkûr kelimelerin geçtiği bazı yerlerde, geçmiş ümmetlerden kimilerinin, günah ve masiyetleri sebebiyle çeşitli şekillerde cezalandırılarak helak edildikleri haber verilmektedir. Bir topluluğu, uyarıcı göndermedikçe cezalandırmayan Allah Teâlâ,⁵² tevhid inancından uzaklaşıp isyan yolunu seçen topluluklara, yaptıkları yanlıştan dönmeleri amacıyla, onları ıslah edecek peygamberler göndermiştir. Ancak ellerine geçen bu fırsatı değerlendirmeyen, isyanda ayak direten ve peygamberlerini yalanlayan toplulukları da çeşitli şekillerde cezalandırmıştır. Nitekim Kur'ân'da bu husus şöyle ifade buyrulmaktadır:

﴿فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾⁵³

Ayet-i kerimede, açıkça ifade buyrulduğu üzere cezalandırma, bu toplulukların kendi tercihleri sebebiyle olmuştur. Dolayısıyla Allah Teâlâ onlara zulmetmemiştir. Zira Allah Teâlâ'nın, onlara zarar vermek gibi bir muradı olsaydı, bir uyarıcı göndermeden bunu zaten yapardı.⁵⁴

Kur'ân'da helak edildiği haber verilen bu topluluklardan biri Semûd kavmidir. Nitekim çeşitli ayetlerde, Semûd kavminin şiddetli bir deprem ve sesle cezalandırıldığına dair bilgiler yer almaktadır. Konuyla alakalı ayet-i kerimelerden iki tanesi şu şekildedir:

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾⁵⁵

﴿وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾⁵⁶

Birinci ayette “رَجْفَةٌ” kelimesiyle depremin şiddetli sarsıntısına dikkat çekilirken, ikinci ayette “صَيْحَةٌ” ile deprem anındaki ses ve ışık fenomenlerinin varlığına işaret edilmektedir.⁵⁷ Nitekim depremler esnasında, yerden hem ışık çıktığı görülmekte hem de şiddetli çalkantı sesi

⁵⁰ el-Tekvîr 81/1-6; el-İnfîtâr 82/1-3; el-Kâria 101/1-5.

⁵¹ Karaman vd., *Kur'ân Yolu Tefsiri*, V/668-669.

⁵² el-İsrâ 17/15; el-Kasas 28/59.

⁵³ el-Ankebût 29/40.

⁵⁴ Muhammed Ali es-Sâbûni, *Safvetü't-Tefâsîr*, çev. Sadreddin Gümüş -Nedim Yılmaz (İstanbul: İz Yayıncılık, 2003), IV/418.

⁵⁵ el-A'râf 7/78.

⁵⁶ el-Hûd 11/67.

⁵⁷ Arslantaş, “zelzele”, 44/227-231.

duyulmaktadır.⁵⁸ Bu durum, depremin sarsıntı, ışık ve ses gibi bileşenlerden ibaret olduğunu göstermektedir.

Bu örnekler haricinde Kur'ân'da birkaç yerde ise Semûd kavminin helakının “رَجْفَةً” ve “صَيْحَةً” dışında “صَاعِقَةً”⁵⁹ ile olduğu bildirilmektedir.⁶⁰ Kur'ân'da bu hususa örnek şu ayet-i kerimedir:

﴿فَعْتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾⁶¹

Kur'ân'da, Semûd kavminin helakının yer yer “رَجْفَةً”, “صَيْحَةً” ve “صَاعِقَةً” üçlüsüyle ifade edilmesi, şiddetli yer sarsıntısı, yanardağ patlaması ve gök gürültüsü olmak üzere, üç ayrı ceza çeşidiyle helak edildiği anlamına gelmemekle birlikte, bunların depremde önce veya beraberinde vuku bulan ışık ve ses olgularını işaret ettiği düşünülmektedir.⁶² Bunun sebebi olarak da, üç kelimenin mana yönünden birbirleriyle olan yakın münasebeti gösterilmektedir.⁶³ Ancak bundan ziyade, ayetlerde yer alan gökyüzü kaynaklı olan ve yıldırım gibi gök olayları için kullanılan “صَيْحَةً” ve “صَاعِقَةً” kelimelerinin depremle ilişkilendirilmesi, depremin başlangıcının gökten gelen yıldırım veya başka bir dış tesirle olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu bağlamda, yıldırımların fay hatlarına isabet etmesiyle, fayların harekete geçtiği ve bunun neticesinde depremlerin meydana geldiği düşünülebilir.⁶⁴

Kur'ân'da helak edildiği haber verilen bir diğer topluluk ise Medyen kavmidir. Medyen kavminin helakı Kur'ân'da iki yerde “رَجْفَةً”,⁶⁵ bir yerde ise “صَيْحَةً” kelimesiyle ifade edilmiştir.⁶⁶ Nitekim Kur'ân'da, Medyen kavminin hem itikadi hem de ahlâki yönden bozulduğu⁶⁷ ve bu sebeple onlara Hz. Şuayb'ın (a.s.) peygamber olarak gönderildiği, fakat kavmin onu dinlemeyip yalanladığı⁶⁸ bunun üzerine şiddetli bir deprem ve korkunç bir gürültüyle helak edildiği haber verilmiştir.⁶⁹

⁵⁸ er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, X/493.

⁵⁹ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “sa’k”, 591.

⁶⁰ el-Fussilet 41/13, 17; ez-Zâriyât 51/44.

⁶¹ ez-Zâriyât 51/44,

⁶² Celal Kırca, “Semûd”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/500-501.

⁶³ el-Mâturîdî, *Te’vilâtu'l Kur’ân*, V/439.

⁶⁴ Bkz. David Hambling, “Lights, Camera, Earthquake!”, *The Guardian* (17 Aralık 2015).

⁶⁵ el-A’râf 7/91.

⁶⁶ el-Hûd 11/94.

⁶⁷ el-A’râf 7/85-86; el-Hûd 11/84-87.

⁶⁸ el-Ankebût 29/37.

⁶⁹ el-A’râf, 85-92; el-Hûd 11/94.

Kur'an'da, semâvî veya arzî afetlerle helak edildiği haber verilen kavimlerin, helaklerinin gerçekleştiği zaman dilimlerine de temas edildiği görülmektedir. Bu husus, üç ayet-i kerimede şöyle ifade buyrulmaktadır:

﴿وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ﴾⁷⁰

﴿فَجَعَلْنَا عَلَیْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَیْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ , فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾⁷¹

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ﴾⁷²

Birinci ayet umum bir mana ifade ederken, ikinci ayet Lût kavminin ve üçüncü ayet ise Semûd kavminin helak vaktini haber vermektedir. Ayetler doğrultusunda yapılacak bir değerlendirmede, bu isyankâr kavimlerin helaklerinin gece, kaylûle ve sabah vakitlerinde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Ebû Hayyân (ö. 745/1344) birinci ayetin tefsirinde konuya dair şöyle bir açıklama yapmaktadır:

“Bu iki vakit sükûnet, istirahat ve dinlenme zamanlarıdır. İşte bu sebeple azap bu vakitlerde gelmektedir. Azabın bu vakitlerde gelmesi daha fazla sıkıntı verici ve korkunç bir durumdur. Zira azap, helak edilecekleri gaflette oldukları bir anda ansızın yakalar.”⁷³

Bu vakitlerde azabın ineneğine dair herhangi bir emare veya alamet bulunmazken, gafil oldukları ve hiç beklemedikleri bir esnada, azabın bu topluluklar üzerine ansızın indirildiği görülmektedir.⁷⁴ Ayrıca, onlar kendilerini en güvende hissettikleri sağlam mekânlarında bulunmalarına rağmen, helak olmaktan kurtulamamışlardır.⁷⁵ Bu bağlamda, söz konusu kavimlerin infazlarının bu vakitlere denk getirilmesi, suçlarının çok büyük olması sebebiyle olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.3. İlk Yaratılıştan Deprem

Allah Teâlâ yeryüzünü, üzerinde dağlar olmadan yaratmıştır. Ancak bu durumda olan yeryüzü, çok şiddetli sarsılmakta ve sağa sola gidip gelmektedir. Nitekim “رَوَاسِي” ve “مَيِّد” kelimelerinin birlikte geçtiği üç ayette⁷⁶ ve tefsirlerde geçen rivayetlerde bu hususa temas edilmektedir. Ayrıca “رَوَاسِي” lafzının geçtiği ilk yaratılıştan bahseden diğer ayetlerde de bu

⁷⁰ el-A'râf 7/4.

⁷¹ el-Hicr 15/73-74.

⁷² el-Hicr 15/83.

⁷³ es-Sâbûni, *Safvetü't-Tefâsîr*, II/273.

⁷⁴ er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, X/284-285.

⁷⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, III/365.

⁷⁶ en-Nahl 16/15; el-Enbiyâ 21/31; el-Lokmân 31/10.

hususla işaret edilmektedir.⁷⁷ Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi ileride verileceği için burada özet bir bilgiyle yetinilmiştir.

2. Kur'ân'da Dağ Kavramı

Yüce kitabımızda dağ manasına gelen “cebel” “جَبَل”, lügatlerde “dağ, sahil olmayan iç taraf, kısım” demektir.⁷⁸ Ayrıca “pek çok maddenin kendisinde bir araya geldiği şey, büyük yığın, kütle” gibi manaları da bulunmaktadır.⁷⁹ Kelime, Kur'ân'da cemi hali olan “cibâl” “جِبَال”⁸⁰ ile birlikte toplamda otuz dokuz defa “mutlak dağ” manasında geçmektedir.⁸¹

Kur'ân'da dağ manasına gelen bir diğer kelime olan “ravâsî” “رَوَاسِي”, “r-s-v” “رَسُو” kökünden türetilmiş ve “dağın kökünün sübut bulması, geminin demir atması” demektir.⁸² Ayrıca “yere kazık gibi çakılmış dağlar” manası da bulunmaktadır.⁸³ Cemi halde olan lafzın müfred hali “رَاسِي”⁸⁴ şeklindedir. “رَسُو” kökünün cemisi ve lügat manası “sabit dağlar”⁸⁵ olan “رَوَاسِي” lafzı, Kur'ân'da dokuz yerde geçmektedir.⁸⁶ Ayrıca “رَسُو” kökünden gelen “أَرَسَى” fiili “köklü, kılmak, yerleştirmek, son, karar kılma” manasında olup⁸⁷ Kur'ân'da bu manada “أَرَسَاهَا” formunda bir yerde geçmektedir.⁸⁸

3. Kur'ân'da Dağ-Deprem Münasebetine Dair Bazı Örnekler

Kur'ân'da dağ-deprem münasebetine dair bazı örneklerin yer aldığı görülmektedir. Bu örnekler, dağların depremlerle olan münasebetini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Söz konusu bu örnekler üzerinden hareketle, Kur'ân'da dağ-deprem arasındaki münasebetin boyutu ve dağların depremi engellediğine dair bir söylemin geçip geçmediği bilimsel veriler ışığında irdelenecektir.

1. Bu hususun Kur'ân'daki birinci örneği, dağ manasına gelen “جَبَل” ve deprem manasına gelen “رَجْفَة” kelimelerinin birlikte geçtiği şu ayet-i kerimedir:

⁷⁷ er-Ra'd 13/3; el-Hicr 15/19; en-Neml 27/61; el-Fussilet 41/10; el-Kâf 50/7; el-Mürselât 77/27.

⁷⁸ Hüseyin Atay vd., *Mu'cemu'l-Luğat*, (Ankara: DİB Yayınları, 1981), 240.

⁷⁹ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII, 541.

⁸⁰ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “cbl”, 220.

⁸¹ Abdalbaki, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes*, “cbl”, 163-164.

⁸² el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “rsv”, 428.

⁸³ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVII/445.

⁸⁴ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIV/78.

⁸⁵ es-Sâbûni, *Safvetü't-Tefâsîr*, V/10.

⁸⁶ er-Ra'd 13/3; Hicr 15/19; en-Nahl 16/15; el-Enbiyâ 21/31; en-Neml 27/61; el-Lokmân 31/10; el-Fussilet 41/10; el-Kâf 50/7; el-Mürselât 77/27.

⁸⁷ Mahmud Çanga, *Kur'ân-ı Kerim Lügatı*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 1989), 213.

⁸⁸ en-Naziât 79/32.

(يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَهِيْلًا)⁸⁹

Ayette “رَجْفُ” kökünden türetilen “تَرْجُفُ” fiiliyle kıyamet günü çok şiddetli bir sarsıntı yaşanacağı ve bu sarsıntının dağları parçalayıp kum yığınları haline getireceği haber verilmektedir. Bu çerçevede kıyametin yeryüzündeki tezahürü olan şiddetli depremle, her şey gibi dağlar da yok edilecektir. Zira bu deprem öyle bir depremdir ki, kökleriyle yere sabitlenen dağları bile yerlerinden söküp, çok şiddetle sarsacak ve zerrelere ayırana kadar da durmayacaktır.⁹⁰ Dolayısıyla, ayetten anlaşılan odur ki, dağları dünya sahnesinden indirip yok edecek olan ecel, kıyamet depremidir.

2. Kur’ân’da dağ ve deprem münasebetine dair ikinci örnek, dağ manasına gelen “جِبَالٌ” ve deprem manasına gelen bir diğer kelime olan “رَجٌّ” kelimelerinin birlikte geçtiği şu ayet-i kerimelerdir:

(فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًا , وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا , إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا)⁹¹

Bu ayetlerde dağların, kıyamet günü yaşanacak şiddetli bir sarsıntı sonucu parçalara ayrılarak toz duman haline getirileceği haber verilmiştir. Bu bağlamda ayetlerde, birinci örnekteki kıyamet sarsıntısı ifadesini destekleyen bir tablo çizilmektedir.

3. Kur’ân’da dağ ve deprem münasebetine dair üçüncü örnek ise, Semûd kavminin kıssasının anlatıldığı A’râf Sûresi 73-79. ayet-i kerime gurubudur. Şöyle ki, 74. ayette “وَتَنْجَثُونَ” şeklindeki ifadede görüldüğü üzere dağ manasına gelen “جِبَالٌ” kelimesi yer alırken; 78. ayette “رَجْفَةً” şeklindeki ifadede görüldüğü üzere deprem manasına gelen “رَجْفَةً” kelimesi geçmektedir. Ayetlerde yer alan ifadeler, Semûd kavminin çok sağlam zeminler olan dağlarda ve kayalarda kendilerine sağlam evler inşa ettikleri ve bu evlerin, şiddetli bir depremle yerle bir edildiğini haber vermektedir.

Özetlemek gerekirse, Kur’ân’daki dağ-deprem münasebeti hakkında verilen ilk örnekteki ayet-i kerimede bahsi geçen sarsıntı, kıyamet gününün şiddetli sarsıntısıdır.⁹² Keza ikinci örnekte de benzer bir durum söz konusudur. Dolayısıyla ayetlerde, dağların depremi engellediğine dair bir söylem bulunmamaktadır. Bilakis kıyamet günü yaşanacak olağanüstü şiddetli bir sarsıntıyla, dağların bile yerlerinden edilerek, kum yığını haline getirileceği

⁸⁹ el-Müzzemmil 73/14.

⁹⁰ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, çev. Hasan Karakaya - Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), VIII/466; Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, III/557-558. Ayrıca bkz. el-Kehf 18/47; et-Tâhâ 20/105-107; el-Vâkıa 56/5-6; el-Hâkka 64/14; en-Nebe 78/20; el-Kâria 101/5.

⁹¹ el-Vâkıa 56/4-6.

⁹² Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, V/487-488.

belirtilmektedir. Zira kıyamet, kâinattaki dengenin alt üst edileceği, tüm temel unsurların yok edileceği ve dünya üzerindeki hayatın tüm izlerinin silineceği, ulvî ve süflî tüm varlıkların toptan yok edileceği çetin bir gündür.⁹³

Kıyamet depremi, yeryüzünün tamamını etkilerken, hâlihazırda yaşanan depremler ise yer altındaki gazlar vs. yerin küçük bir bölgesinde toplanarak yeryüzünde kısmî bir etki göstermektedir. Nitekim bunun örneğinin, “tıpkı insanın tüm vücudundan sadece bir organının titremesi” gibi olduğu ifade edilmiştir.⁹⁴ Ayrıca mevcut depremler hem şiddet yönünden daha düşük hem de zaman yönünden çok kısa sürmektedir. Özetle, şimdiye kadar yeryüzünde yaşanan en büyük deprem 9,5 şiddetiyle Şili Depremi olarak bilinirken, en uzun süreli deprem ise on dakika süren Endonezya’nın Sumatra Adası’nda meydana gelmiştir. Bu bilgiler ışığında yeryüzünde şimdiye kadar on dakikadan fazla süren ve 9,5 şiddetini aşan bir depremin yaşanmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu depremler neticesinde çok ciddi can ve mal kayıpları yaşanmıştır.⁹⁵

Üçüncü örnekte ise, Semûd kavminin dağlardan ve kayalardan sağlam evler yaparak tedbir aldıkları, fakat şiddetli sarsıntı onları yakaladığında bu evlerin onlara fayda sağlamadığı ve toptan helak edildikleri⁹⁶ anlatılmaktadır. Bu toplum, Allah Teâlâ’ya karşı isyan içinde oldukları için böyle bir önlem almışlardır. Fakat ilahi azap emri geldiğinde buna karşı konulamayacağı⁹⁷ hakikatini göz ardı etmişlerdir. Nihayetinde, ilahi azap emri geldiğinde bu durumu anlamaya fırsatları dahi olmamış, hiç ummadıkları bir anda ve en güvende olduklarını zannettikleri gayet sağlam evlerinde, bu azaba yakalanıp helak olmuşlardır.⁹⁸

4. Kur’ân’da dağ-deprem arasındaki münasebete dair verilebilecek dördüncü örnekte, “رَوَاسِي” lafzı ile “مَيْد” kökünden türetilmiş olan “تَمِيدُ” fiilinin birlikte zikredildiği ve dağların yeryüzüne yerleştirilme sebebine temas edilen üç ayet yer almaktadır. Bunlar:

﴿وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾⁹⁹

﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾¹⁰⁰

⁹³ Bekir Topaloğlu, “Kıyamet”, *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), XXV/516-522.

⁹⁴ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIV, 186-187.

⁹⁵ Kolay.com, “Dünyanın En On Şiddetli Depremi” (Erişim 14 Şubat 2025).

⁹⁶ et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, V/168.

⁹⁷ el-A'râf 7/78; el-Hûd 11/67; el-Fussilet 41/17; ez-Zâriyât 51/44.

⁹⁸ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X/284-285; et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, IV/77; Kırca, “Semûd”, 36/ 500-501; Bkz. el-Hicr 15/83.

⁹⁹ en-Nahl 16/15.

¹⁰⁰ el-Enbiyâ 21/31.

(خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ)¹⁰¹

Ayet-i kerimelerde geçen “رَوَاسِيَ” lafzı, aslında “sabit olma, yere bir şey çakma, oturtma, demir atma” gibi manalara gelmektedir.¹⁰² Râzî (ö. 606/1210), “رَوَاسِيَ” lafzının müfred hali “رَاسِيَّة” için “yere giren, yere çakılan” ifadesini kullanmıştır.¹⁰³ Bu durumda lafzın, dağların sahip olduğu “sabitlik, sağlamlık, yere kazık gibi çakılmaları” vb. özellikleri sebebiyle Kur’ân’da bu şekilde nitelendirildiği düşünülmektedir.¹⁰⁴ “مِيد” ise, “yer gibi büyük kütlelerin sarsılması, şiddetli bir şekilde sarsılmak, hareket etmek, sağa sola yalpalamak” gibi manalara gelmektedir.¹⁰⁵ Bu bağlamda “رَوَاسِيَ” ve “مِيد” kelimelerinin lügat manaları ve Kur’ân’daki kullanımları incelendiğinde, yeryüzünün fitraten sağa sola yalpalamak, dağların ise sağlamlık ve sabitlik özelliklerine sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.¹⁰⁶

Üzerinde dağlar yaratılmadan önce yer yüzeyinin hareket edip şiddetle sarsılması ve sağa sola yalpalaması, ilk yaratılışta yeryüzünün tamamında şiddetli bir depremin yaşandığını ve bu halin dağların yaratılışına kadar devam ettiğini göstermektedir. Kays b. Ubâd ve Hasen’den gelen rivayetlerde, bu manzara karşısında meleklerin dahi endişelenerek, yerin bu haliyle kimseyi üzerinde barındırmayacağını söyledikleri bildirilmektedir.¹⁰⁷

Rivayetlerde temas edilen yeryüzünün bu hali, su üzerine yayılıp döşenmesiyle ilişkilidir. Nitekim Abdullah b. Abbas’tan (r.a.) gelen bir rivayette bu husus, şöyle ifade edilmektedir:

“Yüce Rabbimiz, yeryüzünü suyun üzerine döşeyip yaydığında, yeryüzü, üzerinde bulunanları adeta bir gemi gibi neredeyse devirecekti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, yeryüzünün sükûn bulması ve istikrar kazanması için, Allah Teâlâ yeryüzüne ağır dağlarla adeta demir attırdı.”¹⁰⁸

Bu rivayetten anlaşılacağı üzere, yeryüzünün bir gemi misali sarsılması ve sağa sola hareket etmesi, üzerinde ikamet edilmesini zorlaştırmaktadır. İşte bu sebeple, dağlar yaratılarak

¹⁰¹ el-Lokmân 31/10.

¹⁰² el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “rsv”, 428.

¹⁰³ er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XVI, 131.

¹⁰⁴ Hüseyin Yakar, Kur’ân’da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Âyetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi”, *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi* 33 (Nisan 2020), 107-108.

¹⁰⁵ el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 1021-22.

¹⁰⁶ er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XIV/185.

¹⁰⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân’il-Azîm*, V/402; Ebu’l Fadl Bekr Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi Bekir Celaleddin es-Suyûtî, *ed-Dürü’l-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr*, çev. Zekeriya Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012), IX/35.

¹⁰⁸ er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XIV/78.

yeryüzüne sükûnet verilmiştir.¹⁰⁹ Bu bağlamda “مَيْدٌ” hareketi, “رَوَاسِي” ise sakinliği ifade etmektedir. Bu iki zıt kavramın bir arada bulunması, birinin diğerini dizginleyerek sakinleştirdiği ve böylece bir denge halinin oluştuğu manasına gelmektedir.

Keza bilimsel veriler, “yerin dış kabuğunun (litosfer), sıcaklığı 1500-2000 C° değişen erimiş sakız kıvamındaki astenosfer tabakası üzerinde yüzdüğünü ve sürekli hareket halinde olduğunu göstermektedir.”¹¹⁰ Bu bilgi, “yerin su üzerinde yayılıp döşendiği” rivayetini destekler mahiyettedir.

Bu husus ilgili eserlerde şu şekilde nakledilmektedir:

“Gemi, suyun üzerine bırakıldığında, bir taraftan diğer tarafa meyleder ve yalpalar. Şayet o geminin içine, ağır bazı nesneler konulursa, gemi su yüzeyinde istikrar bularak dengelenir. Benzer şekilde, Allah Teâlâ yeri suyun üzerinde yaratınca, yer bir tarafa yöneldi ve yalpalamaya başladı. İşte bunun üzerine Rabbimiz yeryüzünde bu ağır dağları yarattı ve böylece yer, bu kütlelerin ağırlıkları nedeniyle su yüzeyinde sağlam bir şekilde durmaya başladı.”¹¹¹

Allah Teâlâ ilk yaratılışta yeryüzünü bu şekilde yaratmayı takdir etmiş, daha sonra dağları yaratarak yeryüzündeki bu dengesizliği gidermiş ve böylece dağlarla yeryüzüne denge ve sükûnet vermiştir. Bu husus “رَوَاسِي” ve “مَيْدٌ” lafızlarının birlikte geçtiği üç ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği üzere, yeryüzünün dengesini sağlama, üzerindeki sarsılmasını önleme ve dünyanın sağa sola hareket edip yalpalamasını engelleme gibi yönleri, dağların yeryüzünde bir nevi balans işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.¹¹² Bu açıklamalardan, dağların jeomorfolojik denge açısından kilit bir rol oynadığı¹¹³ ve kıyamete kadar tüm canlı hayatının teminat altında olduğu ve dağlar oldukça yeryüzünde hayatın devam edeceği sonucuna varılmaktadır.

Mezkûr üç ayette de, dağların yer küre üzerindeki işlevleri üzerinde durulmakta ve insanoğlu için ne denli büyük bir nimet oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca ayetlerden, dağların dünya üzerinde yaratılmasındaki hikmetlerden birinin de, insanların ve diğer canlıların sarsılmasını önlemek olduğu anlaşılmaktadır. Zira dağların yeryüzünden kaldırılması halinde

¹⁰⁹ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, III/385; er-Râzî, *Mefâtîhu ’l-Ğayb*, XVI/131.

¹¹⁰ Coşkun İşçi, “Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 3/9, (Haziran 2008), 959-983.

¹¹¹ er-Râzî, *Mefâtîhu ’l-Ğayb*, XIV/185.

¹¹² Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, III/383.

¹¹³ Hasan Bulut, “Depremin Kur’ân Bağlamında Hikmet Cihetiyle Değerlendirilmesi”, *İlahiyat Akademisi* 20 (Aralık 2024), 172-174.

dengeleme, sabitleme ve önleme gibi fonksiyonları devre dışı kalacaktır. Bu durum, yeryüzünde sürekli ve şiddetli sarsıntıların yanı sıra kuvvetli rüzgârların esmesi ve kara kıtaların su altında kalması gibi felaketlerin yaşanmasına sebep olacaktır. Böyle bir durumda, insan ve diğer canlıların yeryüzünde hayatta kalması imkânsız hale gelecektir.¹¹⁴ Ayrıca bu durum, hem bitkilerin gelişimini olumsuz etkileyecek hem de su ve toprak dengesinin bozulmasına yol açacaktır.¹¹⁵

Dağların olmadığı bir durumda, en küçük bir sebep bile, yer yüzeyinin dairesel olarak dönmesine yol açacaktır. Ancak dağlar yaratılarak, bu ihtimal ortadan kaldırılmıştır. Zira dağlar, ağırlıkları ve kuvvetleri sayesinde, kökleriyle dünyanın merkezine doğru kazıklar gibi batırılarak yerkürenin dairesel hareket etmesini, yani sağa sola yalpalamasını engellemektedir.¹¹⁶ Dağların köklerinin varlığı ve yeryüzünün kazıkları oldukları hakikati, Kur'ân'da şöyle haber verilmektedir:

﴿وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا، لَّئِنْ نَجَعِلِ الْأَرْضَ مِهَادًا﴾¹¹⁷

Dağlara kazık benzetmesi yapılan ayette, dağların yer üstündeki fiziksel görünümlerinin haricinde, aynı zamanda yerin altında da kökleri olduğuna işaret edilmektedir. Bu durum, tıpkı çadırları ayakta tutabilmek için iplerle kazıklara bağlanıp sabit bırakıldığı gibi, yeryüzünün de dağlarla bağlanarak sabit hale getirildiğini göstermektedir.¹¹⁸

Abdullah b. Abbas'tan (r.a.) gelen bir rivayete göre, dağların yeryüzü yayıldıktan sonra, yeryüzüne kazık olarak çakıldığı bildirilmektedir.¹¹⁹ Râzî ise, yeryüzünü harika bir beşik yapmak ve yeryüzündekilerin sarsılmasını engellemek amacıyla dağların, yerin kazıkları olarak yaratıldığını düşünmektedir.¹²⁰ Dolayısıyla, dağlar hayatın mevcudiyeti ve devamı için yeryüzüne yerleştirilmiştir. Bu sebeple, dağların yeryüzü sahnesinden kaldırılması, canlı hayatına son verileceği anlamına gelmektedir.

Bilim adamlarının yaptığı araştırmalar, dağların depremin şiddetini emerek azalttığını, depreme adeta bir set veya tampon görevi gördüğünü; sağlam zeminli arazilerin depremden daha az etkilendiğini ortaya koymaktadır. Zira depremin sismik dalgaları, kayalık zeminlerde

¹¹⁴ Bkz: Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri* (İzmir: Anadolu Yayınları, 1985), VIII/3907.

¹¹⁵ Hakkı Yılmaz, *Tebyinu'l- Kur'an* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2009), V/434; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVIII/150.

¹¹⁶ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIV/186-187.

¹¹⁷ en-Nebe 78/6-7.

¹¹⁸ et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, VIII/543.

¹¹⁹ es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, XV/190.

¹²⁰ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXII/414.

hızlıca emildiğinden, depremler bu tür zeminlerde daha az etki göstermektedir. Dolayısıyla dağların sağlam zeminlere sahip olması, depremlerden daha az etkilenmesini sağlamaktadır.

Ayrıca depremlerin kayalık zeminlerde yıkım yaptığına dair dünyada bir örneğinin olmadığı ve aynı zamanda can kaybının da neredeyse hiç yaşanmadığı, fakat ovalık yumuşak zeminlerde ise depremle birlikte sivilaşmanın artması sebebiyle depremin şiddetinin çok fazla hissedildiği bildirilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da ovalık yumuşak yapılı zeminlerde çok fazla can ve mal kaybı yaşanmaktadır. Bunun hem ulusal hem de uluslararası birçok örneği bulunmaktadır. Mesela, 2011 Van depreminde kayalık zemine kurulan Tabanlı köyünde can ve mal kaybı yaşanmazken, Muş'un Bulanık ilçesinin Soğuksu ovasında bulunan on beş köyün tamamının yıkıldığı görülmektedir. Japonya'da 1995'te yaşanan Tarumi depreminde kayalık zemine kurulu Tarumi'de herhangi bir yıkım yaşanmazken, aksine ova olan Kobe'de ise büyük bir yıkım yaşanmış ve 6500 kişi hayatını kaybetmiştir.¹²¹

Dağların ve depremlerin oluşumunun “levha hareketleri” neticesinde meydana geldiğini ileri süren jeologlar, yerin dış kabuğunun on kadar ana levha ve birçok küçük levhadan müteşekkil olduğunu bildirmiştir. İşte dünya üzerindeki deprem yerleri bu levhaların birbirine sürtündüğü, birbirlerini sıkıştırdığı, birbirlerinin üstüne çıktığı ya da altına girdiği sınırlarda yer almaktadır.¹²² Nitekim deprem haritalarına bakıldığında, deprem kuşaklarının levha sınırlarıyla mükemmel bir ahenk içinde oldukları görülmektedir.¹²³

Bilimsel nazariyelere göre benzer şekilde dağlar da, bu levhaların birbirine yaklaşma veya birbirinden uzaklaşma hareketleri neticesinde oluşmaktadır. Şöyle ki, iki levhanın çarpışması neticesinde levhalardan biri üste çıkıp yükselmekte ve böylece dağ meydana gelmektedir. İki levha birbirinden uzaklaştığında ise levhaların altında yer alan erimiş kaya, üst tarafa çıkmakta ve birikme neticesinde dağa dönüşmektedir.¹²⁴

Bu bağlamda, dağ ve depremlerin oluşumları levha hudutlarında ya da faylar boyunca meydana geldiği sonucu ortaya çıkmaktadır.¹²⁵ Dağ ve depremlerin oluşum süreci dikkate alındığında, bu olguların birbirine komşu bölgelerde görüldüğü ve bulundukları alanların

¹²¹ İlyas Yılmaz vd., “Depremler Kayada Yıkılmaz ve Ovalar Stratejik Ürün Kaynağıdır”, *Geosound* 55/1, (Haziran 2022), 165-189.

¹²² İşçi, “Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?”, 960; Doğanay, *Coğrafya'ya Giriş*, 405.

¹²³ Esra Önde - Alper Gündüz, “Wegener'in Yapbozu”, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi* 127 (Kasım 2011), 71.

¹²⁴ Evren Atlası (EA), “Dağ Nasıl Oluşur? (Erişim 20 Şubat 2025).

¹²⁵ Wikipedia (WP), “Levha Tektoniği” (Erişim 19 Şubat 2025).

paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, dağların olduğu bir bölgede depremlerin yaşanması, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir.¹²⁶

Dağ ve deprem ikilisinin yeryüzünde bir arada olmasının birçok sebep ve hikmeti olmakla birlikte, bu durumun temel sebeplerinden birinin, tektonik levha sınırlarında bir tür tampon bölge oluşturmak olduğu düşünülebilir. Zira tektonik levhalar birbirine sabitlendirilmemiş; aralarında hareket edebilmeleri için bir esneme payı bırakılmıştır. Bu sayede, levhaların dengeli ve kontrollü bir şekilde hareket etmeleri mümkün hale gelmiştir. Aynı zamanda levhalar arasında meydana gelebilecek ani ve dengesiz yaklaşma veya uzaklaşmaların önüne geçilerek, yeryüzünün şiddetle sarsılması büyük ölçüde engellenmiştir.

Ayrıca yer kabuğunun altında bulunan magma tabakası üzerinde yüzen büyük küçük tektonik levhaların sürekli hareket etmesi sebebiyle,¹²⁷ yeryüzü her an sarsılmakta;¹²⁸ ancak üzerindeki bu hissetmemektedir.¹²⁹ Nitekim dünya dakikada 27 km. süratle kendi eksenini, saatte 110 bin km. süratle güneşin çevresinde ve güneş sistemiyle beraber saatte 72 bin km. süratle de Herkül Burcu'na doğru hareket etmektedir. Bütün bu hareketlere rağmen, yeryüzünde herhangi bir sarsıntı hissedilmemektedir. Bu durum, Allah Teâlâ'nın kurduğu muvazenenin şahaneliğini yansıtırken, aynı zamanda dağların jeomorfolojik dengedeki yaratılış hikmetine de işaret etmektedir.¹³⁰

Öte yandan, volkanizmal faaliyetler neticesinde yeryüzüne püskürtülen lavların soğuyup yeryüzünde birikmesiyle meydana gelen¹³¹ ve yeryüzünün iç enerjisini boşaltmasına yarayan “yeryüzünün bacaları” olarak nitelendirilen yanardağlar, dünyanın iç enerjisini dışarı atmasına aracılık yapmaktadır. Bu durum, yanardağların yeryüzünün sükûnete ermesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.¹³² Bir anlamda, dünya da yanardağlar aracılığıyla tıpkı insanlar gibi, içinde biriken enerjiyi bir anda dış yüzeyine atarak rahatlamaktadır. Aksi takdirde, bu enerjinin birikmesi şiddetli bir depreme yol açabilmektedir.

Dağlar, depremleri ortadan kaldırmak için değil, bilakis daha büyük depremleri engellemek amacıyla yaratılmış ilahi bir ikramdır.¹³³ Dolayısıyla depremler bu yönüyle, yerin üzerinde yaşayanlar için büyük bir nimettir. Zira depremler vasıtasıyla yer altındaki bereketler,

¹²⁶ YEK1 Blog (YB), “Celal Şengör: Dağların Olduğu Yerde Daha Fazla Deprem Olur” (Erişim 15 Haziran 2025).

¹²⁷ İççi, “Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?”, 960; Unat, “Zelzele”, 44/231.

¹²⁸ Bir Selam Olsun (BSO), “Dağlar Yeryüzünü Sarsılmaktan mı Koruyor?” (Erişim 23 Şubat 2025).

¹²⁹ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XIV/186-187.

¹³⁰ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, IX/4741-42.

¹³¹ Doğanay, *Coğrafya'ya Giriş*, 405.

¹³² Bulut, “Depremin Kur'an Bağlamında Hikmet Cihetiyle Değerlendirilmesi”, 174.

¹³³ Bulut, “Depremin Kur'an Bağlamında Hikmet Cihetiyle Değerlendirilmesi”, 173.

nimetler yerin üstüne çıkarılmakta ve böylece yeryüzünde yaşayan insan ve diğer canlılar bunlardan istifade etmektedir. Aksi takdirde yeryüzü bitki yetişmeyen, çorak bir arazi haline gelirdi.¹³⁴ Naci Görür konu hakkında özetle şöyle demektedir:

“Bu levha hareketleri, hayatımıza büyük anlam katıyor ve depremler de bu yüzden önemlidir. Şayet depremler olmasaydı, dünya canlılığını yitirir ve hayat olmayan ölü bir gezegen haline gelirdi. Ayda yaşam olmadığı için deprem de yoktur. Fay zonları, zengin kaynaklar olarak bilinmektedir. Şehirlerimizin çoğu Kuzey Anadolu Fayı boyunca sıralanmıştır. Zira bu hat, zengin su kaynakları ve verimli topraklarla doludur. İnsanlar bu bereketten yararlanmak için o bölgelere yerleşmiştir. Depremlerden korkabiliriz, ama onların durması için dua etmemeliyiz.”¹³⁵

Şu halde, dağların yaratılarak insan ve diğer canlıların hayatını olumsuz etkileyecek şiddetli depremlerin engellenmesi ve depremlerin tamamen yok edilmeyip yeryüzünün nefeslenmesinin sağlanması hallerinin her ikisinde de insanoğlunun menfaati söz konusudur.

Depremlerin ses, sarsılma, titreme, ışık, çalkantı gibi korkutucu yönleri olmakla birlikte, yukarıda da ifade edildiği gibi depremler tüm canlılar için büyük nimetler barındırmaktadır. Keza canlılar için büyük bir nimet olan yağmurların yağmasında da benzer durumlar söz konusudur. Yağmur yağmadan önce şimşek ve yıldırımlar çakmakta hem ses hem ışık olguları gerçekleşmekte ve bunların tesiriyle yeryüzünde küçük çaplı sarsıntı ve titremeler yaşanmaktadır. Nitekim Kur’ân’da Allah Teâlâ’nın varlık delillerinden biri olarak zikredilen şimşeklerin korku ve ümide sebep olduklarına temas edilmektedir.¹³⁶ Şu halde depremlerde olduğu gibi şimşeklerde de birbirine zıt olan tesirler söz konusudur. Şimşeklerde bulunan ses ve ışık özellikleri bir yandan korku ve endişeye sebep olurken, diğer yandan ise yağmurun yağacağını müjdelemektedir.¹³⁷

Dolayısıyla deprem ve şimşek gibi olgular zıt tesirler barındırmakta ve insanlar için çok yönlü bir nimet yelpazesi sunmaktadır. Ancak bu nimetler gökyüzünden veya yer altından geldiklerinde ses, ışık, sarsıntı, çalkantı ve titreşim gibi özellikleriyle hem kim tarafından

¹³⁴ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*, IX/4742.

¹³⁵ Risale Haber (RH), "Prof. Naci Görür: Depremler faydalı, durması için sakın dua etmeyin!" (Erişim 24 Ocak 2025).

¹³⁶ er-Rûm 30/24.

¹³⁷ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, IV, 306.

gönderildiklerini lisan-ı hal ile haykırmakta, hem de muhataplara nimetler için müjde ve ceza için uyarı niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak deprem, kıyamete kadar güncelliğini koruyacak mühim bir aktördür. Yüce kitabımızda da bildirildiği üzere, deprem ilk yaratılıшта, geçmiş ümmetlerin hayatında, günümüzde ve kıyamet günü sahnelerinde yer almaktadır. Bu durum, “deprem başlangıçta ve geçmişte olmuş, günümüzde olmakta, gelecekte ve en nihayetinde yok oluшта da olacaktır” anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, depremin hayatın bir realitesi olarak görülmesi ve deprem için gerekli tedbirlerin alınması, depremin yaşanacağı olası yerlerde yerleşim yerleri kurulmaması ve yapıların sağlam zeminlere inşa edilmesi elzemdir. Aksi takdirde, depremler tedbirsizlik yüzünden insanlar için büyük felaketlere dönüşebilmektedir.

SONUÇ

Kur’ân’da deprem olgusu, farklı bağlamlarda ve çeşitli kavramlarla çok boyutlu biçimde ele alınmıştır. Bu kavramlar hem doğrudan fiziksel sarsıntıları hem de psikolojik ve ilahi cezaları içermektedir. “Zelzele”, “racfe”, “racce” ve “meyd” gibi kelimeler, bağlamına göre kıyamet gününü, geçmiş ümmetlerin helakını ya da ilk yaratılıştaki dengeyi anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Özellikle eskatolojik ve cezalandırıcı mahiyetleriyle öne çıkan bu lafızlar, Kur’ân’ın kozmolojik ve teolojik perspektifini ortaya koymaktadır.

Kur’ân-ı Kerim, dağları hem yaratılışın bir hikmeti hem de yeryüzü için bir denge unsuru olarak tanıtırken, dağların deprem gibi tabii olaylarla olan münasebetine de çeşitli ayetlerde dikkat çekmektedir. Bu bağlamda “cebel/cibâl” ve “ravâsî” gibi kavramlarla ifade edilen dağlar, yeryüzünü sarsıntılardan koruyan, sabitlik ve istikrar sağlayan varlıklar olarak tasvir edilmektedir. Kıyamet tasvirlerinde ise, bu dağların sarsılarak yok edileceği vurgusu, ilahi kudretin sınırsızlığı ve dünyanın geçiciliği üzerine önemli bir mesaj taşımaktadır. Ayrıca Semûd kavmi örneğinde olduğu gibi, maddi anlamda güçlü yapıların ilahi azap karşısında faydasız kalabileceği belirtilmiş, böylece insana sadece fizikî tedbirlerle değil, aynı zamanda manevî bir bilinçle de hareket etmesi gerektiği hatırlatılmıştır.

Bilimsel perspektiften bakıldığında, modern jeoloji ve sismoloji çalışmaları, dağların levha tektoniği süreçleri sonucu oluştuğunu ve bu yapıların sismik dalgaların etkilerini emme, enerjiyi dağıtma gibi roller üstlenebildiğini ortaya koymaktadır. Sağlam zeminli dağlık bölgelerin depremlerden daha az etkilendiği, buna karşın yumuşak zeminli alanların deprem riskine daha açık olduğu hem saha gözlemleri hem de tarihsel verilerle desteklenmektedir. Volkanik dağlar ise yerin iç enerjisinin yüzeye aktarılmasında rol oynayarak, yerkürenin

dengelesinin korunmasına katkı sunmaktadır. Bu bağlamda Kur'ân'ın dağlara atfettiği dengeleyici işlevin, modern bilimsel bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

İlahi kitap ile ilmi bulgular arasında dikkat çeken bu uyum, dağların yalnızca fiziksel yapılar değil, aynı zamanda hem kozmik hem de biyolojik hayatın devamlılığı için vazgeçilmez unsurlar olduğunu göstermektedir. Dağların yaratılışındaki bu hikmet, ilahi kudretin bir yansıması olarak anlaşılmakta; buna karşılık kıyamet gününde dağların dahi sarsılarak yok olacağı bilgisi, insanın maddi unsurlara mutlak güven duymaması gerektiği fikrini pekiştirmektedir.

Netice olarak, Kur'ân'da dağ ve deprem münasebeti hem kozmik düzenin bir parçası hem de ilahi kudretin tecellisi olarak ele alındığı ve bu bağlamda insanın hem dünyevî hem de uhrevî sorumluluklarla donatıldığı görülmektedir. Depremler, Kur'ânî bağlamda sadece fiziki olaylar değil, aynı zamanda birer uyarı, imtihan ve tefekkür vesilesi olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla, deprem hakikatiyle yüzleşmek ve ona karşı hem bilimsel hem de manevi tedbirler almak, insanın sorumluluk bilinciyle hareket etmesini gerektiren bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Abdulkaki, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemu'l-müfehras li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*. Kahire-Beyrut: y.y., 1364/1945.

Arslandaş, Nuh. "Zelzele". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 44/ 227-231. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Atay, Hüseyin vd. *Mu'cemu'l-Luğat*. Ankara: DİB Yayınları, 1981.

Aydın, Halil İbrahim. "Kur'ân'da Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Olarak Zikredilen Bazı Kavramların Bağlamsal Açından Değerlendirilmesi". *Artuklu Akademi* 11/1 (2024), 153-171.

Bulut, Hasan. "Depremin Hikmet Cihetiyle Kur'ân Bağlamında Değerlendirilmesi". *İlahiyat Akademi* 20 (Aralık 2024), 161-187. <https://doi.org/10.52886/ilak.1515867>.

BWC, Birsalamolsun.wordpress.com. "Dağlar Yeryüzünü Sarsılmaktan mı Koruyor?". Erişim 23 Şubat 2025. <https://birsalamolsun.wordpress.com>

Çanga, Mahmud. *Kur'ân-ı Kerim Lügatı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1989.

Doğanay, Hayati. *Coğrafya'ya Giriş*. Konya: Çizgi Kitapevi, 2000.

EA, Evren Atlası. "Dağlar Nasıl Oluşmuştur?". Erişim 20 Şubat 2025. <https://evrenatlası.com>

Güney, Emrullah, *Jeomorfoloji*. Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık, 2004.

Hambling, David. "Lights, Camera, Earthquake!". *The Guardian* (17 Aralık 2015).
<https://www.theguardian.com>

Hoşgören, Mustafa Yıldız, *Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I*. İstanbul: Çantay Kitapevi, 2023.

İbn Kesîr, Ebu'l Fida İsmail. *Tefsîru'l-Kur'ân'il-Azîm*. çev. Abdulvehhab Öztürk. 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2010.

İsfahânî, Rağîb. *el-Müfredât*. çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.

İşçi, Coşkun. "Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?" *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 3/9 (Haziran 2008) 959-983. <https://doi.org/10.19168/jyu.52931>.

İzbırak, Reşat. *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. Ankara: Doğu Matbaacılık, 1964.

Karaman vd., Hayreddin. *Kur'ân Yolu Tefsiri*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 3.Baskı, 2007.

Kur'ân-ı Kerim Meâli. çev. Hayrettin Karaman vd. İstanbul: DİB yayınları, 3. Baskı, 2017.

KC. Kolay.com. "Dünyanın En Şiddetli On Depremi". Erişim 14 Şubat 2025.
<https://www.koalay.com>

Önde, Esra – Gündüz, Alper. "Wegener'in Yapbozu". *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi* 127 (Kasım 2011), 68-71.

Öngör, Sami. *Coğrafya Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1961.

Râzî, Fahrüddin. *Tefsîr-i Kebir: Mefâtîhu'l-Ğayb*. çev. Suat Yıldırım vd. 23 Cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.

RH, Risalehaber. "Prof. Naci Görür: Depremler faydalı, durması için sakın dua etmeyin!". Erişim 24 Ocak 2025. <https://www.risalehaber.com>

Sâbûni, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsîr*. çev. Sadreddin Gümüş -Nedim Yılmaz. 5 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.

Semerkindi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mâturîdî. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. çev. Bekir Toplaoglu - Yusuf Şevki Yavuz. 17 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Suyûtî, Ebu'l Fadl Bekr Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi Bekir Celaleddin. *ed-Dürü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. çev. Zekeriya Yıldız. 16 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012.

Süleyman, Mükatîl. *el-Eşbâb ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerim: Kur'ân Terimleri Sözlüğü*. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2004, 1.Baskı, 254-55.

Şahin, Cemalettin, *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.

Şahin, Cemalettin - Sipahioğlu, Şengün, *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. *Taberi Tefsiri*. çev. Hasan Karakaya - Kerim Aytekin. 10 Cilt. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996.

Unat, Yavuz. “Zelzele”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 44/231-233. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

WP, Wikipedia. “Levha Tektoniği”. Erişim 19 Şubat 2025. <https://tr.wikipedia.org>

Yakar, Hüseyin. (2020 Nisan). “Kur’ân’da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Âyetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi”. *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi* 33 (2020), 103-130.

YB, YEK1 Blog. “Celal Şengör: Dağların Olduğu Yerde Daha Fazla Deprem Olur”. Erişim 15. Haziran 2025. <https://yek1blog.blogspot.com>

Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*. 13 Cilt. İzmir: Anadolu Yayınları, 1.Baskı, 1985.

Yılmaz, Hakkı. *Tebyinu’l- Kur’ân*. 11 Cilt. İstanbul: İşaret Yayınları, 1.Baskı, 2009.

Yılmazer, İ. vd. “Depremler Kayada Yıkılmaz ve Ovalar Stratejik Ürün Kaynağıdır”, *Geosound* 55/1 (Haziran 2022), 165-189.